

VZDEVKI VAŠČANOV NA PIVKI

Uvod

Pri opisu vzdevkov vaščanov v svoji rodni Vremski dolini je pisatelj Franc Magajna šegavo razpravljal o razlogih za njihov nastanek. Med drugim je zapisal: »Vsaka vas ve povedati nekaj smešnega o sosedu. Vsaka vas zmerja sosednjo s kakim posebnim imenom in dostikrat da s tem povod ljutim pretepom« (Magajna 1952: 2).

Obkladanje z vzdevki je bil vzrok za pretepe tudi med Kočevarji:

Že otroci so se na poti v šolo obmetavali z zmerljivkami. Z odraščanjem je bila norčija še bogatejša. Najpogosteje so segli vanjo v gostilnah, ob kozarcu vina, kar je imelo za posledico silovite besedne spopade. Nemalokrat so se ti končali s pravim splošnim pretepom. Seveda pa so se v dobri družbi znali sami sebi najbolj bučno smejati. (Tschinkel 1931)

Znani, a ne objavljeni so vzdevki krajanov na Tolminskem in drugod (Lipovšček 2010).

Razlogi za nastanek vzdevkov vaščanov se nanašajo na različne krajevne okoliščine in življenje krajanov ter so

večkrat neznani. Pogosto so zasmehljivi ali zbadljivi, zato so prizadeti lahko užaljeni. Nekdaj so jim jih najbrž naredili sosedu, da bi jih omalovaževali in s tem poudarjali svojo domnevno večvrednost. Nastali so v nedoločljivi davnini, danes pa so le še folklorna zanimivost in tonejo v pozabo. Opisani so vzdevki vaščanov desetih vasi v Pivški dolini, ki so nekdam spadale pod prafaro Slavina.

Postojna

Postojanci, tako jim pravimo sosedu, sami sebi in tujcu pa jim rečejo Postojnčani, so Torbarji, Postojnke pa seveda Torbarke. Vzdevek je nastal v davnih, pravljicnih časih, ko je bila Postojna še vas in jo je ustrahoval krvoločni jamski zmaj. Tega so mirili tako, da so mu v jamo metali ovce. Pošasti jih je rešil mlad bister pastir. Svetoval jim je, naj mu v jamo vržejo zaklano ovco, v trebuh pa naj ji všijejo živo apno. Zmaj je vabo pogoltnil, odžegal se je v Pivki, apno je zakuhalo, napihnilo ga je in se je razpočil. Pastirja so nagradili s torbo, ustrojeno iz zmajeve kože, usnja pa je bilo toliko, da so torbe naredili še sebi. Nadeli so si žlahtni vzdevek Torbar in z njim se ob vsaki priložnosti radi pobahajo. Pravljico so objavili in bogato ilustrirali (Fatur in Šajn 1991).

Stara vas

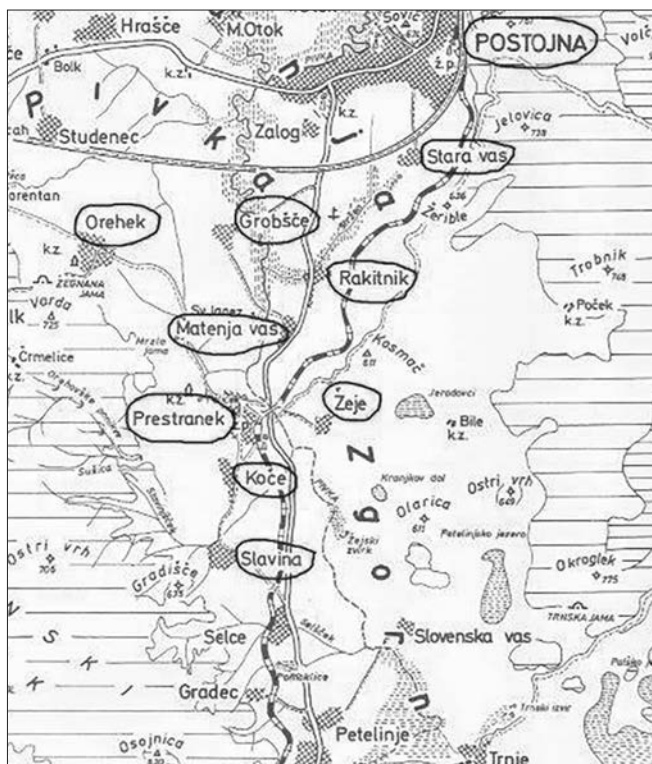
Starovašci so Žabarji. Vzdevek je najbrž nastal v zvezi s prostranimi mlakami pod vasjo, ki so pravi žabji raj. Žabarji se v družbi brez zamere pustijo z njim nagovoriti.

Rakitnik

Rakičani smo Lopatarji. Vzdevek je utegnil nastati v zvezi z ledinskim imenom »na Lopatik«, ki je omenjeno v knjigi (Zabukovec 1919: 6). V njej so med drugim navedena ledinska imena »[...] na rakiškem svetu: na Lazah, pri Pilu, male Njive [...] na Kračah, na Lopati.« Na tem »svetu« so bile nekdam, dokler niso Italijani tam zgradili letališča, najdaljše in najlepše rakiške njive. Če je to razlog za nastanek vzdevka, so se Rakičani z njivami morda bahali in so jim zato vzdevek dali zavistni sosedje. Do njega smo ravnodušni.

Grobšče (v ljudskem govoru in na nekaterih kartah so to Grobšče)

Grobščani so Blatarji. Razlog za vzdevek tiči najbrž v lastnostih flišnih tal, na katerih živijo. Za razliko od sosednjih vasi, Rakitnika in Matenje vasi, ki imata polja večinoma na kamnitih, apnenčastih tleh, imajo Grobščani svoja valovita polja na globokem flišu. Na njihovih njivah

Obravnane vasi v Pivški dolini. (FATUR, Silvo (ur.): *Ljudje in kraji ob Pivki*. Postojna: Kulturna skupnost, 1975.)

* Drago Šabec, dr. veterine, red. prof., upokojenec, Soška 48, 1000 Ljubljana; drago.sabec@telemach.net.

in travnikih ni kamenja ne na površini ne v orni globini. Lapor se na zraku in soncu namreč razkroji in v stiku z vodo razmoči v blato. Poti so zato ob dežju prekrte z blatom in tega so jim sosedje radi oponesli, ker so prihajali v šolo, gostilno ali cerkev v blatnih čevljih. Vaščani se pogovoru o vzdevku radi izognejo.

V Grobščah ni kamnitih ograd, ki so značilne za nekatere sosednje vasi. Zaradi pomanjkanja trdega »belega« kameinja so Blatarji nanj kar lakomni, tako vsaj trdijo sosedje. Ti se ob kakem lepem kamnu šaliyo, da bi se Blatarju ob pogledu nanj najbrž kar mило storilo. Če je bilo sosedom kamenje v napoto pri rušenju kake ograde ali starega poslopja, so to omenili kakemu Blatarju po maši v Štivanu ali v gostilni. Ta jih je hvaležno in brezplačno rešil napote in kamenje odpeljal na svojo vaško ali poljsko pot. Blatarji pa svojim sosedom tudi niso ostajali dolžni.

Na sosednjih rakiških in matenjskih njivah je že v orni globini ponekod živa skala. Pri oranju plug zadene obnjo in njegove ročice se skupaj z oračem močno zamajejo. Če je Blatar šel mimo in opazoval orača, ki ga je zanašalo skupaj s plugom, navadno ni pozabil nedolžno vprašati: »Je še zmrzlo, kaj?« – pa čeprav je bilo to sredi poletja, ob svetem Jakobu.

Matenja vas

Matenjci so Batarji. Za izvor vzdevka ni prave razlage, zato nam ostanejo samo ugibanja. Zanimivo pa je, da imajo vaščani sosednjih vasi pri klanju metrskih polen svojevrsten način sporazumevanja. Ko npr. Lopatar ali Blatar pri klanju polena potrebuje lesen bat za udarjanje po zagozdi, ne reče pomočniku, naj mu poda bat, temveč: »Matenjca mi daj!«. Ne vem, ali gre Batar, ko se mu pri delu zlo mi lopata, k sosedu in ga prosi, naj mu posodi Rakičanko. Razpravljanje o vzdevku vpricho Batarja ni vljudno.

Pod Italijo smo v skupno osnovno šolo v Štivanu hodili otroci vseh treh sosednjih vasi: Grobšč, Matenje vasi in Rakitnika. Po glasnih prepirih na skupni poti domov je bila tedaj Lopatarjem za batarske sošolce zelo priročna rimana zmerljivka: »Møtenski bæt za drva klæt,« ki še živi v spominu okoličanov. V odgovor so Batarji in Batarke v rimi glasno skandirali: »Slabši kot so Blatarji, so samo Lopatarji«.

Oreh

Orehovci so Korenjêvci. Vzdevek je pisno utemeljen. V knjigi iz predprejšnjega stoletja, kjer je podan ‚Zemljepisni in zgodovinski opis‘ Postojne in okolice in so jo »spisali in izdali učitelji v okraji«, o Orehku med drugim piše: »[...] prideluje se: pšenica, rež, oves, repa, poprejšnje čase mnogo korenja« (Postojnsko okrajno glavarstvo 2003: 42).

Lopatar z Matencom. Foto: Drago Šabec, 2009.

V navedeni knjigi lahko na isti strani beremo tudi o »duševnem razvoju« Orehovcev: »[...] tako, da se sploh skromno in spodobno obnašajo, znajo z ljudmi občevati, ter se zmorejo, bi rekel, prištevati med najbolj inteligentne našega kraja.«

Razlog za nastanek vzdevka duhovit Korenjevc v veseli družbi, ob kozarcu vina, razloži takole: »Pr næs Urehki, u saki hiši jemo kurenjê usak dan trikræt: za früštæk, za jüžnuo in za večirjuo, u buljšæh hišæh pa še za prædjüznæk in malo jüžnuo (včasih še za puvečirk). Pa tüdi naši utruoci ga radi jejo, ker smuo jih pudučili, da se bujo tæku hitru navadli læpu žvižgt.«

Prestranek

Prestranci so Ritobrisci. Nastanek vzdevka naj bi nastal v zvezi z njihovo nekdanjo dejavnostjo. V Prestranku je grad, kjer so za časa Valvasorja živeli graščaki (Valvasor 1970: 456). Pri njih so služili Ritobrisci. Vzdevek so najbrž pogruntali zavistni okoličani in s tem namigovali na (pre)zavzeto negovanje graščakov. Ritobrisci se z vzdevkom ne ponašajo.

Žeje

Žejanci so Rešelikarji. Okoli vasi so slikovite kamnite ograde, obraščene z bujno rešeliko, zato se zdi nastanek vzdevka razumljiv in tudi Rešelikarjem je všeč. Rešelikarji se radi šegavo pobahajo, da njihova lipa vsako leto cveti pred sv. Jurijem (svetnikov god je 24. aprila, lipa pa navadno cvete v drugi polovici junija). Dvomljivca peljejo do lipe pred cerkvijo sv. Jurija, kjer se lahko o točnosti trditve sam prepriča.

Slavina

Slávinci (v ljudskem govoru Slávenci) so Kúretna. Razlog za nastanek svojevrstnega vzdevka ni znan. V pogovoru z vaščani pa je zelo priporočljivo, da se ga sploh ne omeni ...

Koče

Kočanci so Vólarji. O poreklu vzdevka je mogoče sklepati na osnovi pisnih virov. V knjigi piše: »Imovitejši posestniki imajo tudi konje« (Postojnsko okrajno glavarstvo 2003: 47). Manj »imoviti« naj bi imeli torej le vole. Kúretna (vaščan vasi Slavina) v svoji knjigi piše med drugim tudi o izvoru imena sosednjih Koč: »Koče pomenijo kraj bajtarjev.« Slišal pa je tudi razlago, da naj bi bili Volarji nekoč »slavinski hlapci« (Kernel 2006: 370).

Ustna vira

LIPOVŠČEK, Miha, Nova Gorica, pripovedovanje, 2010.

ŠABEC, Ivan, Rakitnik, pripovedovanje, 1979.

Literatura

FATUR, Silvo in Srečko Šajn: *Zmaj v Postojnski jami*. Postojna: Samozaložba, 1991.

KERNEL, Leon: *Priimki in kraji na Pivki v preteklosti*. Slavina: Kulturno društvo Kernel, 2006.

MAGAJNA, Franc: *Žalostne zgodbe o veselih Kraševcih*. Koper: Primorska založba, 1952.

POSTOJINSKO OKRAJNO GLAVARSTVO: Zemljepisni in zgodovinski opis. Vrhnika: Galerija 2 in Postojna: Občina Postojna, 2003.

VALVASOR, Janez Vajkard: *Die Ehre des Hertzogthums Crain. III/456 1689*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1970.

ZABUKOVEC, Janez: *Slavina: Prispevek k zgodovini župnij ljubljanske škofije*. Ljubljana: Knezoškofijski ordinariat ljubljanski, 1910.

Spletni vir

TSCHINKEL, Wilhelm: *Gottscheer Vólkstum: Ljudska izročila Kočevske: Koroška, ob Veliki noči*, 1931.

<http://www.gottschee.net/Frames/Mainframe/Slowenisch/Pripovedke%20Erzaehlungen.htm>

